Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

DANSK
MAANEDSSKRIFT FOR DYRLÆGER

UDGIVET AF

H. MOLTZEN-NIELSEN F. WØLDIKE NIELSEN

C. GROVE VEJLSTRUP

63. BIND 27. JANUAR 1954 10. HÆFTE

INDHOLD. VIBEKE AMMUNDSEN: To breve fra P. C. Abildgaard til Eric Viborg — H. C. BENDIXEN: Jacob Traum – 70 år — Fra andre tidsskrifter m. m.

ULTRANOL
FORTIOR VET.
AQUOSUM

100.000 i. e. D-vitamin pr. ml. Holdbar, vandig dispersion. Let at administrere, stivner ikke ved lave temperaturer. Flasker à 100 ml koster kr. 7,60 incl. emb.
NB! Også Ultranol ultraconc. forhandles nu som vandig dispersion – under navnet Ultranol ultraconc. vet. aquosum. Flasker à 100 ml. kr. 15,80 incl. emb.

FERROSAN

VETERINÆR MEDICINSK AFDELING
KØBENHAVN Ø

To Breve fra P. C. Abildgaard til Eric Viborg

Ved bibliotekar **Vibeke Ammundsen**

Den danske veterinærskoles stifter, *P. C. Abildgaard,* var som mange andre af samtidens lærde meget alsidigt orienteret. Vi ved, at hans interesser foruden dyrlægekunsten omfattede mineralogi, zoologi, fysik og andre grene af naturvidenskaben. Han var desuden formand for det i 1796 stiftede Skandinaviske Litteraturselskab. Dette store interessefelt bragte ham i forbindelse med mange af samtidens betydende mænd, såvel i Danmark som i udlandet. Da han derfor på en af sine udenlandsrejser 1793—94 besøgte Schweiz, Italien, Spanien og Portugal, var det kun naturligt, at han opsøgte en del af sine mange venner og kolleger undervejs.

For at belyse baggrunden for hans rejse skal her meddeles følgende Promemorie fra P. C. Abildgaard til Den Kongl: Direction for Stutterie-Væsenet og Veterinær-Skolen, der findes i Veterinærskolens Correspondence for 1792 (no. 161) (Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm):

„Da min Heldbred paa nogle Aar bestandig mere og mere svækkes, især af en vedvarende Søvnløshed med Svindel og mærkelig Tab af Hukommelse, saa har jeg længe ønsket, at kunne foretage en Reise, saasom jeg anseer det for det eneste Middel, hvorved jeg kunde haabe at helbredes; og da nu en Leilighed tilbyder mig at gjøre en Reise paa halvandet til 2 Aar udenlands, saa udbeder jeg mig Den Kongl:Direktions Tilladelse til denne Reise, som jeg da først i tilkommende October Maaned vil tiltræde .... Jeg haaber at .... gavne ved at samle nye Kundskaber i mit Fag".

Under Abildgaards fravær var *Eric Viborg* veterinærskolens leder. På de følgende sider er gengivet 2 breve, som Abildgaard skrev til Viborg under sit ophold i Spanien og Portugal. Brevene blev fundet i Den kgl. veterinær- og land-

bohøjskoles biblioteks håndskriftsamling, da Kommissionen til registrering af litterære kilder til dansk historie i 1944 lod mag. art. *Leo Buschardt* påbegynde udarbejdelsen af en brevregistrant i biblioteket. Det har imidlertid vist sig ved senere undersøgelser, at c. 1/3 af brevenes indhold, d. v. s. omtrent alt vedrørende fåreavl, er optrykt i Eric Viborgs „Samtlige Veterinair-Afhandlinger", bd. 1, 1820, p. 119 ff., med titlen „Fragment af et Par Breve fra Professor Abildgaard om Faareavlen i Spanien til Professor Eric Viborg". — Men udover afsnittene om fåreavl indeholder Abildgaards breve mange interessante iagttagelser, og da brevene desuden i Viborgs gengivelse er stærkt forkortede og ukommenterede, gengives de her i deres helhed med kommentarer. Brevene er holdt i en levende og personlig stil og giver korte og klare karakteristikker af mange af de daværende førende personligheder indenfor europæisk veterinærvidenskab.

1. Brev

Madrid, Januar 1794.

Høystærede Herr Professor!

Først ønsker jeg Dem et lyksaligt Nyt Aar indbefattende i dette Ønske Deres Gode og Fromme Frue. Dernæst en Undskyldning fordi jeg i saalang Tid icke har skrevet Dem til. Siden jeg forloed Wien, hvor jeg udrettede meget lidet som Veterinarius fordi Thögel[1] maatte reise bort, strax efter jeg var ankommen, og fordi det gaaer Wollstein[2] som mig, at naar man bliver gammel og fattes Spore, saa bliver man doven, man gider icke mere bogstavere, men vil hellere læse Sammenskrift[3], endskiønt man vel burde vide, at man endnu ey ret har lært at Bogstavere. — Men saaledes er det syndige Menneske i Wien, som i Kiøbenhavn.

Med Wollstein klamredes jeg ret meget over hans Theorier og haarde Lærdomme, icke for at modsige ham, men for at faae forud de facta, paa hvilcke han grundede sine Meninger — og jeg fandt at jeg og Du, vi havde icke meget at forandre i Vor Systeem, men allene, at erindre stedse, at vi endnu i Dyrlægekonsten, som i den menneskelige Medicin ingen Physiologie og ingen Materia medica[4] have — at naar vi fra Hallers[5] og Blumenbachs[6] Physiologie borttager det som er Anatomisk, saa bliver lidet eller intet tilbage, som kan kaldes Physiologie, at saaledes vi icke vide hvorfor Ol. Lauro-cerasi[7] er

en saa almindelig og voldsom Gift i det Dyriske Liv — saa have vi ingen Materia medica — og Ars Veterinaria og Ars Medica kunde længe kaldes Ars, men ingen af Deelene er Videnskab, har intet Grund Princip, intet sammenhængende og sandt System.

Fra Wien gik jeg til Schweitz og var der blot Mineralogue. Dog lærte jeg at kiende den Lunge-Syge, som Haller har confunderet med den almindelige, eller, som jeg kalder den, ungarske Quægsyge[8]. Om denne havde jeg og nogen Tummel med Wollstein, uden at blive omvendt — men tvertimod jeg tror han vil tale sagtere om den Sag herefter. Lungesygen i Schweitz er en Peripneumonia putrida, som de der ved stærke Setaceu[9] temmelig got læge.

Fra Schweitz lige til Spanien har jeg næsten ickę havt Leilighed at tænke paa, at jeg var Veterinarius uden i Chivazzo[10], da jeg var hos gode Brugnoni[11], som nu er Directeur for dette Stutterie — dispenseret fra at holde Forelæsninger ved Universitetet, som er aldeles tillucket i Turin, og alle Forelæsninger standset, fordi man har tydeligen mærket, at Kundskabs Udbredelse er til stor Fordærvelse og forstyrrer Aristocraternes Roelighed[12]. Stutteriet i Chivazzo har gode Hopper (120 Stycke give 30 Fole aarlig), men ingen Hengster, det er at sige, de beste Hengster, de have, ere de som de hentede fra Dannemark[13] og de due intet. Hopperne ere mindre kiønne, men meget bedre. Brugnoni har og et Skæferie for Kongen at bestyre i Chivazzo, bestaaende af Spanske og Paduanske Faar. De spanske Faar han har at regiere med, ere af den slette spanske Art, Ulden meget lidet krøllet og med lange Spidser — de Paduanske have fine Haar, men ingen Uld, jeg kalder kun Uld den fiine krøllede.

Fra Turin af indtil Rosos[14] intet for Ars Veterinaria. Meget for Natur Elskere. Fra Rosos |: hvor jeg saae de virkelige smucke Portugisiske Tropper debarquere, og som jeg frygter de gale Franskmænd nu snart æder op, da de have giort den forskræckelige Ende paa haabet af Toulon[15], og i høj Grad ydmygede deres Fiender :| indtil Barcelona 35 Miil saae jeg icke en eneste Hest, og kun meget grovullede Faar — men skiønne Granitklipper, skiønne Planter, Palmer etc., hvoraf jeg har samlet noget uden at kiende det. Jeg maa sige Dem, at da jeg har glemt Botaniken, hvoraf jeg ingen Tid har vidst ret meget, saa har jeg lagt mig efter at samle paa min Reise alle de Arter af Filices[16], som jeg træffer. Men skulde De troe at

jeg paa 160 Miil lige fra Rosos til Aranjuez[17] 5 Miil fra Madrid icke har seet en eneste Filix, uagtet jeg i det mindste har giort de 40 Miil til Fods. Det synes som ingen Filix vil groe paa Kalk — men kun paa Leer, og at de Filices man finder paa Murene, groe der formedelst og i de brændte Leer Steene og icke i Kalken, quod erat demonstrandum. Den Spanske Dværg-Palme, Rosmarin, etc., gjorde overalt paa denne lange Vey den samme Tieneste og spildte samme Rolle som vore Filices.

Da jeg kom til Mancha[18] og Murcia[19] mødte jeg vandrende Faar (Hjorder) |: Cavañas trashumantes :| jeg fulgte nogle af dem flere Miile og saae med fuld Vished, at de i Udørkener, hvor jeg icke fandt eller saae et eneste Græsstraae, hverken rørte Rosmarin eller Thimian eller Lavendel —, og længe varede det inden jeg mærkede hvad det var de aad og smaaligen søgte; det var det lidet fine og usle Græss, som stoed under Buskene[20] af Rosmarin, Palmer, Ilex Europæus[21] etc., og som jeg havde ondt for at finde. Dette Græs tror jeg er en Nardus[22], paa den Aarsens Tid blomstrer den icke, men den lignede ganske den Nardus, som voxer paa Alperne i Schweitz og som der give den meeste Føde til Quæget som der græsser. De kan altsaa tage for vist og afgiort, at det icke er Rosmarinen og de aromatiske Urter, der give den Spanske Uld sin Fiinhed. Man finder icke en eneste af disse Planter afbidt, naar 60,000 Faar have vandret over dem i Udørkenen, som sagt, hvor Græsset under disse Buske er saa lidet og sieldent, at man maa søge nøye for at finde det. Saa meget som det fornøyede mig at forvisse mig om, at Faarene icke aad disse Planter, saa meget forundret blev jeg over at see Æslerne æde Cactus ficus Indica[23], saa let og saa hurtig, som De og jeg kunne æde kaagte gule Rødder. Denne Plante due derfor icke til Gierde for disse Dyr — men vel for alle andre, og af den Aarsag er Agave Americana meget mere almindeligen brugt hertil.

Efter at have forvisset mig om Føden som de Spanske Faar søge, har jeg søgt at oplyse mig om Vandringen var det, som gav denne Uld sin Fuldkommenhed, hvilket er her den almindelige Mening. Jeg søgte derfor at giøre mig kiendt med Cavañas estantes, blivende [H]jorder, men disse ere to Slags, nogle ere virkeligen estantes, forlade icke deres Herres Grund og Jord, andre trasterminantes, som gaae fra et District til andet i samme Provinds. De cavañas estantes, som

jeg hidtil have seet have virkeligen icke saa god Uld, som de vandrende. Dog kommer nogle af dem den gode Spanske Uld temmelig nær, og jeg kunde icke overbeviise mig, at Ulden var bedre hos cavañas trasterminantes end hos estantes. Men dette mærkede jeg tydeligen, at jo større en Cavaña er, jo bedre Uld saavel ved estantes, som trashumantes — og sædvanligen ere Cavañas estantes icke store. Det lader sig altsaa vel begribe, at Aarsagen hvorfor Cavañas estantes og trasterminantes i Almindelighed have ringere Uld, kan ligge i noget ganske andet end i Mangel af Vandring. I Estremadura, som jeg skal reise igiennem til Lissabon ere mange store Cavañas estantes, disse skal jeg nærmere undersøge der. I Estremadura er og nu den største Deel af de Segoviske og Leonesiske Cavañas[24]. — Mayorales, Overhyrderne træffer jeg samlede i Badajoz[25], og jeg kan have den skiønneste Leilighed at underrette mig.

Nødvendigheden har indført Vandringen. Paa Biergene i Segovien, Soria, Buytrago, Cuenca[26], etc., maatte de om Vinteren omkomme, de maatte da søge Sletterne, og da disse ere dyrkede i Nærheden af Biergene, maae de drives i udyrkede Egne, hvoraf der i Estremadura og Andalusia, i La Mancha og Valencia findes nok. Men ligesom Agerdyrkning i disse Provindser tager til, saa bliver disse Faars Vandring vanskelig. Dog saasom de vandrende Hiorde tilhøre Rige Klostere og Grander for det meeste, saa er det ey let at forandre. Allene Klostrene Paular[27] og Escurial[28] har tilsammen 60,000 vandrende Faar, de mindste Cavañas ere paa 30,000 Stycker. (Cavañas, udtales Cavanyas, ere Flokke tilhørende en Herre. Alle vandrende Faar i Spanien kaldes Merinos, eller trashumantes[29]. Etymologien til Merino veed jeg icke. Gregum Merinus var hos Romerne Gregum Præfectus[30]. Merindades kaldes Distrikter, og det er rimeligt, at Vandringen fra Distrikt til Distrikt har givet dem dette Navn af Merinos. — De engelske kalde og de Spanske fiinullede Faar Merino-Sheep. Hvad der er Dem nyt i alt dette veed jeg icke. Min Reise igiennem Estremadura vil lære mig mere). Disse maatte formindskes til mindre end $^1/_{10}$[31] dersom de icke kunde vandre og faae Føden om Vinteren paa fremmedes Grund. Hvortil de have faaet Hævd, som ved Privilegier, der kaldes de la Mesta ere bekræftede. De idelige Stridigheder deraf opkommer have giort en Mængde Dommere, Alcaldes de la Mesta og andre Kongl: Betientere nødvendige, og disse ere altsaa betalte for at vedligeholde og

forsvare den Mening, at uden Vandring har Spanien ingen Uld. La Mesta er gammel Spansk og betyder Mesila[32]. Flere Cavañas reise sammen blande sig og maa siden adskilles i Dommerens Nærværelse.

Ulden af de forskellige Cavañas trashumantes kan icke adskilles i Godhed, saa ensformig er den. Kun den Leonesiske kan man adskille fra den Segoviske. Hiin er mere silkeartig, mere Rosenfarved. Ved Klipningen gives som bekiendt 4 Sorter af de forskiellige Steder paa Kroppen. Den beste Segoviske Uld er Pile de Escurial[33] og Paular, ringere er den fra Buytrago[34], Mondajos[35], Pennarande[36], icke fordi Ulden i sig selv er slettere, men den vaskes i det kolde Flod Vand — (denne Uld kalder de los puertos[37], v. Segovianos ordinarios. Den grove Uld Churro el. Vasto[38]). — De derimod den Leonesiske, Pile de Escurial og Paular vasker i varmt Vand. Alle Faar som skal klippes drives først i et engt Rum eller Stald at svede[39] først nogle Timer. Aldrig vaskes Faarene før Klipningen; det vilde skade Faar og Uld. NB for Lynggaarden[40]. Landskabet Soria giver følgende Uldsorter — Soria Segoviana, Soria de los Rios, de los Caballeros, del Carpo, de Lubricar. De 2de sidste ere Merinos estantes. Man regner 8 Millioner fine Faar i Spanien hvoraf 5 Mill. Merinos, eller fiinullede, trashumantes, og 3 Millioner estantes.

I Estremadura betales for Vinter-Græsning af hvert Faar 6 Reales. 20 Reales = 1 Piastre. Paa Vandringen have Faarene Ret til at græsse paa en Brede af 90 Vares = omtrent 120 Alen, imod en meget ringe Betaling. 10,000 Faar giver 2000 Arober Uld. Arobe = 25 Pd. Spansk a 24 Lod pr. Pd. Ulden taber Halvdelen af sin Vægt og mere ved Vaskningen. Et Faar giver 5 Pd. Uld til 6 Sp. Vægt[41], en Væder 6 til 8te, saa at 4 a 5 Faar giver en Arrobe uvasket Uld. Den aarlige Udførsel af Uld fra Spanien regnes til 50,000 Sække hver paa 8 Arrober. Faarene, som græsse paa KalkGrund æde icke Salt, derimod æde de det med Begierlighed, naar de græsser paa LeerGrund. Den vaskede Uld behøver i May 4 Dages Tørring i got Vair udbredt paa Marken.

Bockene gives med Udgang Juny til Faarene, og Læmmetiden er i Dec.[42]. Man regner 6 Vædere paa 100 Faar men man giver kun de 3 og 3 af Gangen. De første 3 blive i 3 Uger, og derefter de andre 3 andre 3 Uger. Vædere bliver udsøgt af Flocken naar de er 2 Aar 2 Maaneder gl., men blive icke brugt til Springning førend de er 3 Aar 6 Maaneder. Lammene blive

hos Moderen til Juny Maaneds Ende. Man skiær[43] nogle Vædere til Mansos |: Førere :| ved Dreyning[44]. De Vædere som icke blive brugte til Mansos eller til Springere sælges til Slagterne i 5te Aar.

De spanske Faar ere underkastede nogle Sygdomme, iblandt hvilke de almindeligste ere la Roma[45] |: Skab :| herimod bruges Vaskning med en Afkogning af Enebær-Træe, som kaldes Miera. En værre Sygdom er Basquilla. Ørene hovne, de kunne icke æde. Jeg formoder det er en Art fibel[46]. De fleste døe deraf. Aareladning siges at hiælpe. Vertigo[47] holdes for ulægelig, og de syge dræbes. Uld Sorterne mærkes i Sæcken med R. F.[48] den allerbeste — denne sælges Arroben for 280 til 300 Reales vasket. — Den 2de Sort F. = fina for 230 til 260. Den 3de S = Secunda for 200. Dette gielder kun om Segovier. Den groveste Uld eller Haarene af Benene sælges til Fordeel for Sielene i Skiærsild. En Arrobe uvasket Leoneser Uld sælges for 60 til 100 Reales.

Man regner i Spanien 25,000 Faarehyrder. 10,000 Faar giør en Cavaña, som deles i 10 Hobe. Over det heele en Majoral og under ham 50 Hyrder 5 til hver Hob. Ligesaa mange Hunde. Majoralen har 235 Piastre aarlig og egne 500 Faar, en Hest eller Muul Esel. En Cavaña giør i 40 Dage 100 Spanske Leguas — en Legua er af mine Skridt 8900. Dette Høystærede er i Hast udsnopped af min Journal, altsaa uden Orden. Naar jeg have seet i Estremadura de vandrende og blivende Merinos — confereret med Majorales i Badajoz skal jeg fra Lissabon give mere. Jeg opholder mig saa kort Tid i Spanien at Tiden er mig ubeskriveligen knap, jeg har altsaa Natten til at skrive Breve og antegne hvad jeg har seet og giort om Dagene. Kongen af Engelland fik for 2 Aar siden herfra 30 Faar og 6 Vædere, som kostede ham 5000 Rdr, fordi han fik dem til Foræring og der maatte gives Foræring igien. Han havde hellere kiøbt dem, men det var ikke mueligt, paa den Maade det blev anlagd. Saxen har de beste Spanske Faar jeg har seet uden for Spanien. De fleste Faar, som udføres, ere af smaa Cavañas estantes — hvilke kiøbes i Andalusien for største Deel. Da de allerbeste Spanske Faar overvintrer i Estremadura og græsse lige til Grændserne af Portugal, saa er det let at begribe at dette Land ogsaa kan have gode Faar.

Men med Hestene i Spanien seer det bedrøvelig ud. I Kongens Stald blandt 1000 Heste icke een eneste, som jeg vilde modtaget for at sende til Dannemark. I Duque de Alcudius[49]

Stald fandt jeg to, som jeg nok vilde sendt til Dannemark. Men de havde kostet 2000 Piastres. I Duque Infantados[50] Stald fandt jeg og 2 gode Heste a 500 Piastre hver, men senere i et par andre Herrers Stalde har jeg fundet nogle alle fra Andalusien. Men Stutteriet i Aranjuez er bedrøveligt — jeg fandt icke 4 Been paa nogen Hest, og herfra recruteres den Kongl: Stald. I Andalusia selv er det icke meget bedre. Jeg sidder her med nogle Lister for mig over de Andalusiske Stutterier. I Distriktet Villa Moron de Frontera[51] ere 1033 Hopper deelte imellem 79 Herrer. Disse have 10 Hengster, 2 Hengstføll og 70 Hoppeføll. I Districtet Arcos de la Frontera[52] 1061 Hopper, 49 Hengster 198 Hengstføll og 103 Hoppeføll. I Districtet Villa de la Pueblo de Cazalla[53] 215 Hopper — 9 Hengste 8 Hengstføll og 61 Hoppeføll, og saa fremdeles. Ufrugtbarheden for de Spanske Hopper er meget stor — jeg veed icke om det er Æslerne af hvilcke de af og til bedæckes der foraarsager dette, eller rimeligere den Spanske Egoisme, som icke tillader at en StutterieEyer tager en Hengst fra et andet Stutterie til sin Avl, men opelsker dem altid selv.

Duque de Alba har det beste Stutterie i Andalusia efter alles Tilstaaelse, kuns 22 Hopper deraf 7 Hengst- og 4 Hoppeføll. Dette er et Mirakel. Jeg har seet her en Hengst af hans Stutterie, som var virkelig god. De Beregninger jeg har over Stutterierne og deres Føll i Andalusien vare for Aaret 1791. Naar jeg gaaer fra Lissabon til Cadiz vil jeg nærmere lære at kiende dette. I April haaber jeg at være der om jeg icke drukner eller døer paa Reysen. Det er en kostbar Reise jeg giør. Det jeg lærer er icke saare meget — men jeg vilde dog icke undvære det for den dobbelte Bekostning, naar jeg havde Formue dertil. Jeg anvendte gierne mere Tid paa Spanien og Portugal, dersom Finanzerne, men især mit Løfte til v. d. Maase[54] at møde ham i Roma først i May icke forbandt mig.

Nu noget om den her oprettede Veterinær-Skole. Malats[55] og Estevez[56] ere de 2de Directeure for denne Skole, som ad interim er oprettet i det Huus, som stoed paa den Plads hvor den prægtige Skole skal opbygges efter en Plan som jeg har seet. De Herrer siger at Regieringen har bestem[t] 8 Million Reales til Indretningen. Det som er vist er, at Malats protegeret af Duque Alcudia er første Directeur med 36000 Reales aarlig Gehalt[57] og 12000 Reales maanedlig for Medicinsk ved en Deel af den Kongl. Stald, den øvrige Deel staaer under medicinsk Bestyrelse af en god Tydsk Smed fra Saxen, som kal-

der sig Don Antonio Perla, som i 30 Aar har været ved Stalden og har en stor Formue samlet, lever som Ryberg[58] i Kiøbenhavn. En anden Deel af Stalden er betroet til en Medicinsk Bestyrelse af Rodrigez[59], som har været i Frankrig, og som af de 3 nævnede synes mig den beste. Estevez har kun 24000 Reales og nogle Aysements[60], som omtrent udgiør ligesaa meget. Til Stiftelsen er henlagd en aarlig Fond af 50,000 Piastre plus minus[61], det er Indtægten af en vis Afgift her. Malats har allerede udgivet en Osteologie og Myologie, under sit Navn, endskiønt det er kun en slet Oversættelse af Bourgelat[62]. Estevez udgiver Exterieuren. Alt er Copie af Skolen i Alfort[63]. Estevez har dog et got Bibliothek — Malats intet —. Men han har Egenskaber, som gavner ham mere end alle Bøger.

Estevez har ladet trycke et Catalogue over de Spanske Veterinaire Bøger, som jeg har kiøbt, men Bøgerne selv er det icke mueligt at faae. Intet er vanskeligere end at faae Bøger i Madrid, som ere tryckte i Madrid. Man trykker ikke flere Exemplarer end man formoder at kunne strax afsætte. Siden man see at erholde dem ved Leilighed, og den bliver mig for kort i de 19 Dage jeg har foresat mig at blive i Madrid. Nogle faa af de nyere Skrifter har jeg dog bekommet. Men følgende Skrifter som jeg hos Estevez har lært at kiende maa jeg meddele Dem Opskrift paa at De ved Leilighed kan see at erholde dem. 1. Nouveau Régime pour les Harras par de la Font-Pouloti[64], Turin et Paris 8 ° 1787. Denne Bog indeholder tillige en Extract af alt hvad de gamle fra Aristoteles af have skrevet om denne Sag. 2. De la Regeneration des Harras par le Chevalier de la Font-Poulotti 1789. 8°. 3. Instructions et Observations sur les maladies des animaux domestiques avec les moyens de les guerir. Redigé par une Societé de Veterinaires praticiens et publié par Chabert, Flandrin et Huzard[65]. Année 1791 et 1792 (Alt hvad jeg skriver om Skolens Indretning og Bekostning har Malats sagt mig. Det kan derfor være Løgn). 4. Memoria sulla Malatie de Bestiami di Pietro Orlandi Romans[66], Roma 1786. Denne skal jeg nok faae, naar jeg kommer til Rom. 5. Il dilettante di Cavalli istruito del Sr Francesco Bonsi[67] con un Compendio Anatomico di Guiseppe Antonio Venturini[68]. Venezia 1757. Dictionnaire d'Hippiatrique par Robinet[69]. 4° Bruxelles 1777. Opere Veterinaire del Si. Bourgelat par Jacopo Odvardi[70] Beluno 1776 etc. 8 Volum in 8°. Min Optegnelse paa Spanske Veterinære Bøger meddeler

jeg Dem icke da jeg haaber at bringe dem fuldstændigere tryckte. Af de Spanske Bøger jeg har faaet fat ere ingen vigtige, uden — Memoria en que se trata de los caballos de España presentada a la Sociedad Aragoneses por Don Pedro Pablo Pomar[71]. Madrid 1789. 4° og Causas de la Escasez y Deterioro de los Caballos de España y Medios de Mejorarlos por D. P. P. Pomar, 4° 1793. Skolens Beslag og det almindelige Beslag bringer jeg og med. Mere fra Lissabon, og formodentlig mere sammenhængende Breve, her har jeg ingen Tid uden til Hastværk, og jeg er stivfrossen af Kulde ved dette. Vale et ama tuum Abildgaard.

Randbemærkninger

S. 1. 100 Faaer i Andalusien give circa 130 Lam. 100 Faar i Segovia og Leon give circa 50 Lam.

Fra Cavanillos[72] kan jeg hilse Dem. Han har 30,000 Reales Pension uden Embede og han er i Duque d'Infantados Huus. Har Ortega [73] og den heele Botaniske Have imod sig — men han siger je m'en f . . .[74]. Rodrigez hilser Dem, jeg faar ham at see i Lissabon.

S. 4. Det gjør mig ondt at jeg efter saa lang Tid icke skriver Dem noget meere fuldstændigt og vigtigt, men mine Noter hvoraf dette er Stumper, bliver efterhaanden forøgede og rettede, og disse blive da altid til Brug. Jeg reiser som et Brev — og kan derfor ingen skrive. Dernæst er det her kun Dag fra 8 til 5 og bestandig Regn. Og *Naturhistorien!!*[75]

Var jeg Dansk Minister her jeg skulde skaffe 1000 Faar af beste Avl til Dannemark; men forresten vilde jeg uden Tvivl gjøre Sottiser.

Indlagt løs lap:

Den aarlige Indtægt til den Spanske Veterinær-Skole er taget af den saakaldte Propios y Arbitrios — en Skat af 2 pr.C^{to} paa de Jorder og Grunde som Byerne eye, og som regnes for en Værdie af 40 Millioner Reales. Denne Skat har en Gang været bestemt til Hospitaler, og det gjør megen Bevægelse, at det som var bestemt til syge Mennesker skal bruges til syge Bester. Dersom jeg i det jeg har skrevet om Faar, har giort nogen Buk, uagtet jeg har søgt at vogte mig derfor, saa skal jeg nok castrere dem, naar jeg har været i Estremadura især i Truchillo og Badajoz. Dernæst naar jeg

reiser fra Lissabon og kommer til Cadix hvorfra jeg agter at giøre nogle Excursioner i Andalusien. Andalusien har kun Faar af ringere Art, uagtet nogle Cavañas fra Segovia og Leon græsse der om Vinteren.

Stutteriet i Aranjuez er 500 Hopper til Heste Føll og 200 til Muuler. Af de 500 Hopper bedæckes halv Deelen hver andet Aar og giver sielden 50 Føll. Det er en almindelig antagen Skick i Spanien at lade Føll-Hopperne kun hver andet Aar bedække og lade Føllene blive ved Moderen. Dette kan heller icke bidrage meget til Frugtbarhed. Hernia Scrotalis er her meget almindelig blandt Heste. Roderigez læger det ved Taxis[76] og Castration. Dernæst er Lunge-Inflammationer meget almindelige, og som oftest putrida, de gode Veterinarii bruge her for vanlig Setacea paa Bringen, 2 i det mindste. Rodrigez og Perla ere begge gode Practici. Nu kommer Estevez og bringer mig Bogen: Sanidad de Cavallo y otros animales sujetos à l'arte de Albeyteria illustrada con el de herrar. Su Autor Salvador Montò y Roca, Maestro Herrador y Albeytar[77]. Valencia 1742. Med Figurer af forskiellige Spanske Skoe. Han saavel som Roderigez og Perla have lovet at samle Spanske Bøger til vor Bibliothek. Og dersom jeg brækker Halsen paa Veyen, saa hold Dem til disse .. Jeg har givet dem Deres Portræt uden Sminke, og dog saaledes at De vil finde Deres Regning derved. Det er ilde, at jeg icke kan opofre de 2 Aar paa Spanien Portugal og Engelland.

NOTER

1 Martin-Albert Toegl (1753-1830), knyttet til veterinærhospitalet i Wien fra 1779. Har skrevet om husdyrsygdomme og hovbeslag og desuden udgivet: Anfangsgründe der Anatomie des Pferdes, 1774.

2 Johann Gottlieb Wolstein (1738-1820) studerede ved Alfort (veterinærskolen i Paris, åbnet 1766) og besøgte Danmark omkring 1775. Han åbnede i 1777 veterinærskolen i Wien, men måtte i 1794 drage i landflygtighed, mistænkt for forbindelse med de franske jakobinere. Wolstein er forfatter til mange veterinærvidenskabelige værker, hvoraf K. Vet. Ldbh. Bibl. ejer en del. — Under sin store udenlandsrejse studerede Eric Viborg i 1787 hos Wolstein i Wien; Viborg var i øvrigt ikke særlig tilfreds med sit ophold der og mente ikke, at han lærte tilstrækkeligt af det (se Veterinærskolens Correspondance for 1787, no. 65). — I Wolstein: Das Buch von den Seuchen und Krankheiten des Hornviehes ... für die Einwohner auf dem Lande, 1791, advarer forfatteren bønderne mod at indlade sig på at bruge medicin overfor deres dyr: „In die Arzenei der Menschen und der Thiere aber müsst Ihr Euch nicht mischen; die versteht Ihr nicht" (p. 66). Overhovedet synes Wolstein at anse enhver kur for temmelig håbløs og giver kun få anvisninger til helbredelse af de beskrevne sygdomme i modsætning til Abildgaard i hans tilsvarende bog: En Dansk Heste- og Qvæg-Læge ... eller Haand-

bog for Bondestanden til Veiledning i at læge de almindeligste Sygdomme ... 1770. — Muligvis hentyder Abildgaard bl. a. til dette forhold, når han et par linier længere nede i brevet taler om Wolsteins „haarde Lærdomme".

3 Små, sammenhængende afsnit.

4 I Abildgaards instruks ved oprettelsen af veterinærskolen på Christianshavn pålagdes der ham pligt til at undervise i Materia Medica eller „Kundskaben om Lægemidlerne og deres Virkningsmaade".

5 Albrecht von Haller, schweizisk læge (1708-77). Fra 1736 professor i anatomi, kirurgi og botanik ved universitetet i Göttingen. Det var ikke mindst Hallers fortjeneste, at fysiologien begyndte at udvikle sig til en selvstændig videnskab i det 18. årh. Haller var forfatter til bl. a. Primae lincae physiologiae (1747) og Elementa physiologiae (1757).

6 Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840), professor i Göttingen, hvor han for en international tilhørerskare forelæste over naturhistorie, sammenlignende anatomi, fysiologi og medicinens historie.

7 Oleum lauro-cerasi aethereum er den blåsyre, der forekommer i bladene af laurbærbladet kirsebærtræ (folia lauracerace). I Sammlung von Abhandlungen für Thierärzte und Oekonomen, bd. 1, 1795, s. 342 ff. beskriver Viborg nogle forsøg, han har gjort med denne gift.

8 I Veterinærskolens Correspondence, 1788, no. 82 indberetter Viborg, at han har foretaget en rejse til Ungarn for at undersøge den der herskende „almindelige Quægsyge". „Jeg holdt dette endnu for saa meget desto vigtigere, da jeg dermed fik Leilighed til at prøve de Wolsteinske Grundsætninger, efter hvilke den i Dannemark, Preussen og flere Stater antagne Regel at dræbe Quæget, hvor bemeldte Sygdom først yttrer sig, og at indesperre de smittede Steder, aldeles bortfalder, og holdes for høist skadelig".

9 Haarsimer. Tynde snore oprindelig flettet af hestehår, senere også af silke o. lign., som blev trukket gennem betændte dele af huden for at fremkalde materieafsondring.

10 By i Norditalien med berømt stutteri, ledet af Brugnone (se 11).

11 Carlo Giovanni Brugnone (1741-1818) studerede i Alfort og Lyon (hvor jo også Abildgaard studerede), og blev derefter leder af stutteriet i Chivazzo, hvor Viborg besøgte ham i 1789 (Veterinærskolens Correspondence 1789 no. 102). Brugnone var desuden professor i kirurgi i Turin og direktør for veterinærskolen sammesteds, oprettet 1769. Han udgav en serie skrifter på alle veterinærvidenskabens områder. Til de mest kendte hører Trattato del razze de cavalli, 1780.

12 Turin tilhørte på det tidspunkt kongeriget Sardinien, hvor kong Victor Amadeo III, der var ivrig katolik, var imod enhver fremskridtsvenlig politik og bl. a. forbød ungdommen at studere ved de universiteter, som han anså for befængt med Jansenisme.

13 I Veterinærskolens Correspondence 1789, no. 102 skriver Eric Viborg: „Oberstallmester Greve Albarey har paadraget mig under mit Ophold i Turin at indberette mit Hof, at Kongen af Sardinien ønskede at eye nogle Hengster af det Kongl. Danske Stutterie, og at man derfor vilde sende det danske Hof Sardiniske Hengster". Det danske hof var ikke interesseret i bytte, men henviste sagen til Dep. for Udenlandske Sager i 1789. — I 1791 skriver Grev de Hauteville (Dep. for Udenlandske Anliggender, Alm. Korresp. S. Litr. H. Heste I 1771-1813, Rigsarkivet) fra Turin til Geheimeråd Bernstorff, at Grev Bens de Cavour kommer til Danmark med 4 sardinske hingste som gave til hoffet, idet Viborg ved sit besøg i de kgl. stalde i Sardinien har udtalt, at de sardinske hingste ville passe til nogle af hopperne i de danske stalde. — Samtidig ønsker greven at købe nogle heste i Danmark. 31. dec. 1791 foreligger der tilladelse til Grev Bens de Cavour til fra Danmark at udføre 4 i København opkøbte heste med flere, som han agter at købe i provinserne Fyn og Jylland.

14 Havneby ved Middelhavet i Nordspanien.

15 I 1793 gjorde Toulon opstand mod konventet og fik hjælp fra Spanien og England. Trods tappert forsvar måtte englænderne og spanierne forlade byen, og da konventstropperne rykkede ind, begyndte der et rædselsregimente, hvor indbyggertallet efter sigende sank fra 28.000 til 7000.

16 Bregner.

17 Aranjuez havde dengang et stort stutteri, der tilhørte kongehuset.

18 Landskab i Ny-Castillien.

19 Provins i Sydøst-Spanien med hovedstad af samme navn.

20 I Viborgs Veterinair-Afhandlinger tilføjes: og Stammerne af.

21 Sandsynligvis fejlskrivning for Ulex Europæus = tornblad, således som Viborg også gengiver navnet.

22 Katteskæg; rettet af Viborg til Nardus stricta (for strictus) = Stiv-Katteskæg.

23 Figenkaktus.

24 Opkaldt efter spanske provinser. De fineste leonesiske får tilhørte hertugen af Infantado samt munkene i Escurial og Paular.

25 Provins i Sydvest-Spanien med hovedstad af samme navn, centrum for en betydelig fåreavl.

26 Provins i Mellemspanien. Viborg skriver Curuck, hvilket muligvis blot skyldes en fejllæsning.

27 Karteuserkloster mellem Madrid og Segovia.

28 Kgl. slot og det med dette sammenbyggede Hieronymiterkloster, opført af Filip 2. Munkene drev fåreavl, og klosteret har givet navn til et særligt finuldet Merino-får, også kaldet Elektoral-fåret.

29 I Viborgs Veterinair-Afhandlinger tilføjes: de vandrende, trashumantes, de blivende, estantes.

30 „Hjordernes Merinus var hos Romerne hjordernes anfører". — C.-P. Lasteyrie skriver i sin Traité sur les bêtes-à-laine d'Espagne, 1799, at oprindelsen til merinos er lat. marinus (Hav-), idet fåreracen kom til Spanien fra oversøiske lande.

31 Viborg har rettet $^1/_{10}$ til : det halve.

32 Mesila er egl. et lille bord; mesta er foreningen af fåreejere. Deres regler er nedfældede i Memorial ajustado del expediente de concordia que trata E honorado concejo de la mesta con la disputacion général del reyno, y la provincia de Extremadura = samling af bestemmelser over de af det høje råd Mesta i fællesskab med provinsen og kongeriget Estremadura trufne forholdsregler, ordnet metodisk efter deres indhold.

33 Pila er en fåreavlers årlige uldudbytte. Pila del Escorial er det årlige uldudbytte fra Escurial.

34 Landsby i provinsen Soria.

35 Flække i Ny-Castillien.

36 By nord for Madrid ved Duero-floden.

37 Los puertos = Fårenes sommergræsgange.

38 Churro el. vasto, rettet af Viborg til lana churra el. vasta = dårlig, grov uld.

39 Jfr. Abildgaard og Viborg: Vejledning til en forbedret Faareavl, § 34 og 36.

40 Kongeligt skæferi på Gladsaxe Mark, hvor man gjorde forsøg på at forbedre danske får ved krydsning med fremmede racer (spanske, engelske, marokkanske).

41 I Viborgs Veterinair-Afhandlinger: 5 til 6 Pd Uld spansk Vægt.

42 Viborg: September.

43 Viborg: gilder.

44 Torsion (kastreringsmetode).

45 Rettet af Viborg til la Rogna = Skab, hvilket er den rette oversættelse.

46 Sygdom hos heste, bestående i at halskirtlerne svulmer op.
47 Kuller hos heste.
48 = refina: den bedste uld, ulden på ryggen og siderne.
49 = Manuel Godoy, hertug af Alcudia (1767-1851), Spaniens førsteminister 1792-98 og atter efter 1800. Fremkaldte i 1793 Spaniens deltagelse i krigen mod Frankrig, men udvirkede freden i Basel 1795, hvorfor han fik titlen Principe de la Paz (fredsfyrste).
50 Infant er titlen for de yngre sønner og døtre af den spanske kongeslægt; herfra stammer navnet på en spansk hertugfamilie. Familien havde en af de fineste stammer af leonesiske får.
51 Villa Moron de Frontera er en del af provinsen Sevilla.
52 Nordøst for Cadiz.
53 I provinsen Sevilla.
54 Den senere 2. staldmester, kammerherre Frederik Anton Adam von der Maase (1773-1821), som fulgtes med Abildgaard gennem Tyskland og Italien, hvorfra Abildgaard fortsatte alene til Spanien og Portugal.
55 Segismundo Malats studerede i Alfort 1786. Sammen med Estevez var han direktør for veterinærskolen i Madrid (1793 ff.). Hans litterære produktion er for største parten oversættelser af Bourgelat (se 62).
56 Hipolito Estevez studerede i 1786 i Alfort og blev meddirektør ved veterinærskolen i Madrid i 1793. Forfatter til Elementos de veterinaria ... (1794), efter Bourgelat.
57 Løn, embedsmandsgage.
58 Niels Ryberg, dansk storkøbmand 1725-1804; som dygtig skibsreder og storeksportør nød han stor anseelse, blev udnævnt til konferensråd og var medlem af talrige kommissioner.
59 Bernardo Rodriguez (f. 1756) studerede i Alfort i 1778, hvorefter han blev dyrlæge ved de kongelige stalde i Madrid. Han planlagde oprettelsen af den spanske veterinærskole, som dog først blev realiseret i 1793.
60 Fordele, ydelser.
61 Mere eller mindre (plus minusve).
62 Claude Bourgelat (1712-79), på hvis initiativ Europas første veterinærskole oprettedes i Lyon 1762; blandt hans elever var Abildgaard. Da veterinærskolen i Alfort (Paris) blev oprettet i 1766, blev han også direktør for denne anstalt. Hans kendteste værker er Élémens d'hippiatrique ou Nouveaux principes sur la connaissance et sur la médecine des chevaux, Lyon 1750-53, og Élemens de l'art vétérinaire 1766-77.
63 Se 62.
64 La Font-Pouloti (17?-1793) studerede hos Bourgelat, men var i øvrigt kaptajn i kavalleriet i den franske hær. P. skrev om hesteavlen i Frankrig. De to nævnte bøger ejes af K. Vet. Ldbh. Bibl. og findes i: Fortegnelse paa de Bøger, Instrumenter og Præparater, som Lector Viborg har samlet paa sin udenlandske Reise fra Aaret 1787 til 1790, og som ere givne til Den Kongelige Veterinær-Skole A° 1790. — Under sin store udenlandsrejse blev Eric Viborg syg i England, og for at kunne betale de forøgede rejseudgifter, måtte han sælge en del bøger, instrumenter og præparater, som han havde indkøbt på sin rejse, til Veterinærskolen. (Veterinærskolens Correspondence 1790: 293 a). — Abildgaard nævner i sit brev til Viborg flere gange værker, som Veterinærskolen således allerede skulle have modtaget fra Viborg!
65 Ejes af biblioteket med d. kgl. veterinærskoles stempel. Bindet fra 1813 indeholder en oversættelse til fransk af Abildgaards Additamentum XII fra 1788. En oversættelse til dansk, foretaget af Ulla Lundberg og kommenteret af Max Lobedanz, findes i Dansk Veterinærhistorisk Årbog, bd. 7, 1940. Chabert (1737-1814) var knyttet til veterinærskolen i Lyon og efter Bourgelats død 1779 blev han inspecteur général des Écoles vétérinaires. Flandrin (1752-96) var meddirektør først i Lyon, senere i

Alfort, og Huzard (1755-1838) var professor ved Alfort og senere inspecteur général des Écoles vétérinaires.

66 Pietro Orlandi, født 17? i Rom, forfatter til en del medicinske og veterinære afhandlinger.

67 Berømt italiensk hippolog og forfatter af veterinære skrifter. Bonsi var direktør for et stutteri i kongeriget Neapel. K. Vet. Ldbh. Bibl. ejer det i Abildgaards brev omtalte værk i et eksemplar, som er afleveret af Viborg til veterinærskolen (Fortegnelse paa de Bøger, Instrumenter og Præparater ... 1790).

68 Guiseppe Antonio Venturini var veterinær-professor i Rom, da han skrev sit compendio anatomico.

69 Joseph Robinet var elev af hippologen Lafosse (Bourgelats skarpeste modstander) og er mest kendt for det her omtalte værk.

70 Jacopo Odoardi. Udgav et par veterinærvidenskabelige afhandlinger i Belluno i 1772 samt den her nævnte oversættelse af Bourgelat i 8 bind, 1776-79.

71 Pedro Pablo Pomar (1740-?) var godsejer, helligede sig hesteopdræt og skrev flere værker herom. Det sidstnævnte værk findes på K. Vet. Ldbh. Bibl. Hans Memoria ... omhandler den spanske hesteavls forfald.

72 Antonio José Cavanillos (1745-1804); direktør for den botaniske have i Madrid. Skrev bl. a. Icones et descriptiones plantarum Hispanae 1-6 (1791-1801).

73 Casimiro Gómez de Ortega (1741-1810), spansk mediciner og botaniker. Han var professor ved den botaniske have i Madrid og har bl. a. skrevet Florae hispanicae delectur, Madrid 1791-92.

74 — det blæser jeg på!

75 Abildgaard var medstifter af Naturhistorie-Selskabet i 1789. Fra sin Spaniens-rejse har Abildgaard givet en „Kort Beretning om det Kgl. Naturalcabinet i Madrid" (1795) til Vid. Selsk. Skrifter. — Muligvis tænker Abildgaard dog her på planerne om at udgive en Indledning til almindelig Naturkyndighed for Dyrlæger, som dog først udkom i 1800 med Viborg som medforfatter.

76 Reposition.

77 Salvador Montò y Roca, spansk veterinær, død 1742. Maestro Herrador y Albeytar = dyrlæge (egl. hestelæge) og hovsmed.

2. Brev

Lissabon d. 10de Marz 94.

Høystærede Herr Professor!

Jeg skylder Dem Slutningen af mit sidste Brev fra Madrid som skulde indeholde Efterretning om hvad jeg havde erfaret Faareavlen angaaende i det Spanske Estremadura. I Truxillo udrettede jeg intet uagtet jeg havde gode Adresser thi alle Majoraler vare nu i Badajoz og Faarene græssede i den Egn 6 Miil fra Truxillo. Dette var mig for langt borte. — Men 4 Miil denne Siide Badajoz mødte jeg denne berømte Faareflok fra Escurial, og uagtet jeg gjorde en Afvey af 1½ Miil for at naae Overhyrden, uden hvilken det ey var mig mueligt af de andre Underhyrder at erholde en Tot Uld eller komme til at røre et Faar, uagtet jeg lod Spanske Dalere

glimre for dem, saa fik jeg dog kun Prøve af en Væder og et Faar; og det med Møye; thi om Dagen ere Faarene let til Beens og Spanierne saare langsomme. — De tilbød mig, at jeg vilde blive hos dem om Natten, saa skulde jeg faae saa mange Uld-Prøver jeg vilde. Dette syntes mig icke Sagen var værd. Jeg fik her Oplysning om en Ting, som jeg før havde læst og hørt meget om, uden at forstaae det. De har vel og læst om den rødlige Uld — lana colorada — som holdes for den fiineste. Dette hænger saaledes sammen. Det er almindelig Skick i Castilien og Leon, at de beste Stammer i Faareflockene blive smurte paa Ryggen med en Rød Okerjord, som almindeligen findes i Spanien saa vel i Castillien som i Estremadura især. Klosteret Escurial derimod besmør den heele Flok uden Forskiel. Naar denne Uld bliver vasket, saa faaer den en rødlig Skiær, da Okeren icke ganske lader sig afvaske.

Da jeg kom til Badajoz traf jeg Greve Montarcos Faareflok[1]. Denne er en af de berømteste Cavañas — og hans Majoral, som jeg havde Adresse til var meget føyelig og artig, fulgte mig strax en Miil fra Byen til denne Flok — hvor jeg og tog nogle Prøver. Megen Sygdom har hersket imellem Faarene overalt i Spanien i dette og forrige Aar. Mere end en tredie Deel ere døde, og af de ⅔ som er til overs ventede de icke et Lam af hvert 3die Faar. Denne Sygdom er foraarsaget af Hunger — jeg kan icke beskrive Dem min Forundring, da jeg saae disse Faar græsse paa sumpige og vaade Marker, fordi de tørre vare nøgne. — Her var hverken Rosmarin, Lavendel eller Timian, og disse Planter ere desuden sieldne paa Sletterne i Estremadura, endog paa de høyere Steder. Et got Spansk Faar i Badajoz koster 4 til 4½ Piastre, og en Væder 5 til 5½ Piastre.

Da jeg kom til Evas[2] — en Portugisisk Grændse Fæstning, erkyndigede jeg mig om Portugisiske Faar og virkeligen er der i Provindsen Alentejo[3] paa mange Steder Faare-Flokke ligesaa gode, men ey saa store som de Spanske. Jeg har siden erfaret, at fiinullede Faar ingensteds findes i Portugal uden i denne Provinds og allene i de Egne som grændse nærmest til det Spanske Estremadura, jeg forundrede mig hvorledes denne liden Mængde Faar kunde give saa megen Uld, at det kunde giøre en vigtig Handels Green for Portugal; men Sammenhængen er denne: De Spanske Faare Hyrder, selv Majoralerne, ere af deres graadige og gierrige

Herrer, saa slet lønnede, at de maa søge alle muelige Udveye for at ernære sig. En Underhyrdes heele Livs Ophold fra Aarets Begyndelse til dets Ende, er Brød opstuet i lidt Olie og deri noget Hvid-Løg. Det er de usleste Mennesker, man kan antræffe. For at redde sig i deres Nød og faae lidt til Klæder og til Kone og Børn om de ere gifte maae de snoe sig om den uretfærdige Mañon — Lana cahida[4], eller den Uld, som falder af Faarene samle de og sælge, men da det er Tyvekoster[5], kunne de icke sælge den i Spanien med Sickerhed — det gaar da til Portugal, og denne Uld er da for største Deel den som gaar i Handel under Navn af Portugisisk Uld. Vil man altsaa have Uld, eller rettere sagt, fiinullede Faar, formedelst den lettere Transport til Norden, fra Lissabon, saa blev det icke Portugisiske Faar man skulde kiøbe, men Spanske fra Estremadura. Kiøbe dem i Martii Maaned og drive dem til Lissabon eller Setubál[6] — men herom mere mundtlig. —

Her har jeg havt den Fornøyelse at see en stor Kongl: Stald — med 700 Heste og næsten ligesaa mange Muul-Esler. — Disse sidste er jeg bleven ret god formedelst deres Fortrinlige Brugbarhed i disse Lande. I Førstningen syntes de mig alle heslige, men nu finder jeg de smucke ret smucke. I Algarvez[7] har en Muul-Eselinde, hvis Eyer jeg kiender, faaet et Føll for 3 Aar siden; Hoffet har et Stutterie, som giver en ret god Hest-Avl. — Icke fuldt saa smucke som de Spanske, men meget bedre af Been og Lemmer. En meget haard Land-Stutterie-Forordning, som jeg icke uden Møye og ved Protection har faaet et Exemplar trycker den arme Landmand uden at opfylde Hensigten. Provindsen Alentejo alleene har 100 Hengster og til hver 35 Hopper, en stor Deel af disse har jeg seet, som var deels gode deels slette især, det sidste, Hopperne.

I et Cabinet i Lissabon har jeg seet et Cranium af en Oxe med 3 fuldkomne Horn af betydelig Størrelse, det 3die midt i Panden paa Forening imellem Ossa Nasi og Frontis — dette troede jeg ey mueligt. Jeg har aftegnet det og maalt det. Jeg har og faaet en Cranium af en Buffel-Oxe, som jeg nu har indpacket med andre Ting, som jeg sender med Skibsleylighed til Kiøbenhavn. Ogsaa et par Portugisiske HesteSkoe. Den smuckeste Hest jeg har seet i Spanien og Portugal er en graae jydsk Hoppe, som Grev Souza[8] eyer og som han kiøbte af Sal. Geh: R. Bülow[9]. Icke allene jeg men

alle Kiendere ere enige om, at det er den beste Hoppe, de have seet. I Portugal ere bedre Ryttere og bedre Hestekiendere end i Spanien.

Naturhistorien har givet mig her megen Fornøyelse. — De mange skiønne Ting fra Brasilien. Jeg har og giort lidt Fangst — iblandt andet har jeg faaet en liden Raa Diamant i sin fuldkomne Crystal Form, dobbelt 4 sidig Pyramide. Jeg troer icke der existerer nogen saadan i Dannemark. Jeg har og overalt funden at de i Cabinetter ere sieldne, endog i Kongelige. Et got Stycke Lapis elasticus[10] har jeg og faaet, og mange andre kiønne Ting, som icke vare før i Dannemark. Fra Spanien har jeg og en Deel Naturalia, dog alt meest Mineralier — jeg beklager at jeg icke har kundet blive længere i Spanien og Portugal, thi jeg skulde da have giort en Riig Samling. Det har giort mig saare ondt, at jeg icke er stærkere i Botanik; thi var noget at giøre, og uagtet det er Vinter og jeg er en Dosmer troer jeg dog at have funden en nye Ophrys[11]. Havde jeg kundet blive her til May Maaneds Ende, er jeg vis paa, at jeg vilde have funden meget nyt.

Jeg har erfaret at vor Ven Schousboe[12] er rejst til Holland stærkt beladet, for videre derfra at gaae hiem. Vor Consul Classen[13] har været her imedens jeg var paa Landet, om 8te a 10 Dage reiser jeg herfra over Land til Cadiz — og der skal jeg slutte dette Brev. Zebra har ynglet her i det Kongl.Menagerie. Der saae jeg og Oxer fra Fernambux[14] icke større end vore Kalve naar de ere Maaned gamle — jeg veed icke om jeg har skrevet Dem til at jeg i Madrid saae en Lama[15] ganske hvid. Efter Tænderne er den icke Kameel men Buk. Den staaer i Duco de Alcudias[16] Stald. Skelettet af den Store Dyr, som opgraves ved Orinoco[17] staar i det Kongl. Cabinet i Madrid. Det er det som Hunter[18] og efter ham Blumenbach kalde den kiødædende Elephant — jeg stial mig til imod Anordning at aftegne Hovedet og et Bagbeen. Det er umueligt, at det kan være kiødædende. Hunter har ladt sig narre af Skiæretænderne som paa den Underkiæve han har havd have været beskadigede. Jeg længes efter at see et Sqvelet af en Rinoceros, som jeg ingensteds har funden og som ingen endnu har beskrevet. Jeg mener det maatte have megen Overensstemmelse med dette fra Orinoco. Vale. Encore — Man kurerer her ofte Koller med Omslag paa Hovedet af Brød kaagt i Melk.

Cadiz d. 10de April. Nu har jeg da Endeligen seet Spanske

Heste, som det kunde være Umagen værd at bringe til Dannemark. Jeg har seet dem meget bedre, end den Plinck[e][19] bragte os for 700 Piastre. — Men en god Hengst faar man icke under 1000 til 1200 Piastre. Plinck[e] har icke bedraget, men ladet sig bedrage, den Hest han kiøbte have 3 Personer giort sig Fordeel ved. Da han icke kunde tale med Sælgeren, men maatte lade sig lede paa anden og 3dlc Haand, saa kunde det icke falde anderledes ud. Han pegede rigtignok meget bedre Heste ud end dem han fik, men for disse fordrede man 15 og 1700 Piastre og denne Sum overskred hans Forskrift. I Xeres[20] saa jeg det første Stutterie hos en nationaliseret Franskmand, som holder 60 Hopper. Det andet saae [jeg] hos Catheuser Munkene og det er bedre og større. I Cordova[21] og Ubeda[22] skal være flere Stutterier, men det var mig for langt af Veyen, og det er mig nok, at jeg dog har seet at der ere Heste i Spanien, uagtet jeg fandt saa faa i Madrid.

Den herskende Feyl for de gode Andalusiske Heste er at de billarderer[23], denne Feyl ynder man her — Spat saae jeg icke paa de 2de Stutterier ved Xeres — men jeg har seet Heste fra Cordova som havde en god Deel. Paa Krydset nær, ligner de Andalusiske Heste aldeles den gode Race paa Fredericksborg. — De bruge her for Hengsterne de runde Spanske Skoe ... paa Forfødderne. Man gav til Aarsag at de derved mindre beskadige Hopperne ved Springet. Ogsaa her har været Hungers Nød — mange Heste ere døde. Alt hvad der kan kaldes Føde er ubeskriveligen dyrt overalt i Spanien. Dette foraarsager at Veyene ere fulde af Røvere. Dette foraarsagede atter, at jeg icke kom saa langt jeg vilde; thi da jeg hidtil var sluppen med heelt Skind, saa vilde jeg til Slutning icke vove mere. Næsten hvor man kommer hører man at snart een snart en anden Reisende er bleven dræbt — og jeg har stedse reist allene siden jeg forloed Madrid — fordi jeg vilde icke opholde mig efter Selskab, da Tiden var mig saa knap. Det kommer nu an paa om til Søes [jeg] maa have min sædvanlige Lycke til at reise de 250 Miil over Middelhavet herfra til Genua. Jeg vilde saa gierne giort en Tour til Tanger, men jeg er bange, min Reise-Kammerat[24] i Rom bliver utaalmodig — jeg maa altsaa slaae den Tand ud med alle de andre. Det fattes nu intet andet, end jeg paa Veyen bliver capret af en Algierer. Thi der siges at de vil erklære os Krig. Dette haaber jeg De icke siger til min Stac-

kels Kone. Hun vil døe af Angst. Men jeg tænker at Algierer ere icke stort værre, end Spanier.

De kan icke forestille Dem hvad denne Reise har kostet mig i Spanien og Portugal, og jeg havde vist kommet til Kort, havde jeg icke været saa lyckelig at curere en Portugisisk Dame og hendes Mands Muul-Esel som forskaffede mig en smuck Ring — den har jeg feyet ud, da jeg ingen Elskere er af slebne Diamanter. Ogsaa dette imellem os. Nu faaer jeg den forskrækkelige Tidende at Christiansborg[25] er afbrændt — Gud hvor det smerter mig — icke saa meget for det Slot, som for al den øvrige Ulycke og Sorg og Angst det maa have foraarsaget. Ingen Breve faar jeg fra mit Hiem, det sidste fra min Kone var af 31. Dec. Der fattedes i Lissabon 13 Engelske Poster, ingen begriber hvorfor. — Nu endeligen kommer her 7 paa een Gang, og dette var for mig i det mindste en sand Ulyckes Post. — Min Gud hvor jeg nu længes efter Brev og efter v. d. Maase, som dog maa have faaet sine Breve ordentligere, da de icke gaae over Engelland. Jeg kan nu icke skrive mere, og vil beholde dette Brev hos mig, til jeg kommer til Italien, jeg haaber at det skal naae Kiøbenhavn ligesaa hastig som om jeg sender det herfra. Om 2 a 3 Dage gaar jeg om Bord.

Augsborg den 16de. Fra heele Italien har jeg ey andet at melde vort fælleds Fags angaaende, end at Dominelli[26] er i maadelig Forfatning, uagtet Kongen ynder ham — ingen Skole, der er kun en Sygestald ved den Kongl. Stald. I de Neapolitanske Stater existerer icke en Hest mere af Neapolitansk Race, alt er forplumret ved Konstfægterie og Dumhed. Der er icke mere end een Hengst ved det Kongl. Stutterie, som duer, en Araber. Derimod have de skiønne men smaa Heste fra Calabrien, som vore norske Harttravere[27], men smuckere. Neopolitansk Heste Race findes i det Milanesiske. I Italien curerer man Springorme med at skiære Hævelsen op, Stricken[28] ind og give daglig ½ Unce Salmiac. Prøv det. I Padua ingen Orus[29] mere, ingen Veterinarius. Lev vel og tak for Deres Omsorg for min Kone! Nu samles vi snart. Gud give til Glæde som jeg haaber. Hils Deres skickelige og Fromme Kone fra Ab. (Kongen af Neapels Stutterie er i Persano 45 Ital. Miil og Cordiletto 13 fra Neapel, paa begge Steder 500 Hopper i alt, som give aarlig mod 80 Føll med 14 Hengster).

NOTER

1 En af de fineste fåreflokke i Spanien, indtil den med flere af de andre berømte flokke blev tilintetgjort under Napoleonskrigene, idet krighandlingerne umuliggjorde fårenes vandringer, der heller ikke senere kunne genoptages, da Mesta's privilegier ophævedes i 1813 (Oekon. Neuigkeiten, Prag 1818).

2 Af Viborg rettet til Elvas, en fæstning i Alemtejo (Portugal) på grænsen til Estremadura (Spanien). (Eric Viborgs „Samtlige Veterinair-Afhandlinger" 1820).

3 Alemtejo eller Alentejo, Portugals største provins med store hedesletter, velegnede for fåreavl.

4 Uld af døde eller syge dyr eller uld, der sidder på de steder, som tilsmudses af eskrementerne, altså uld af dårligste kvalitet.

5 I „Samtlige Veterinair-Afhandlinger" retter Viborg „da det er Tyvekoster" til det mere forsigtige „da det med denne Handel ei er saa rigtigt".

6 Havneby syd for Lissabon.

7 Den sydligste provins i Portugal.

8 Muligvis José Maria, Marqués de Sousa-Botelho (1758-1825), som var Portugals gesandt i Sverige fra 1791 og i Danmark fra 1795.

9 Ludwig Wilhelm v. Bülow (1699-1785), staldmester ved den Kgl. Staldetat, geheimekonferensråd, amtmand.

10 Fejlskrivning for Lapis electricus? = Turmalin, hvis farvede varieteter, Ædel-Turmalin, bruges som smykkesten.

11 Flueblomst.

12 Peder Kofod Anker Schousboe, dansk botaniker (1766-1832). I 1791-93 var han på en botanisk studierejse i Marokko, hvor han samtidig havde fået i opdrag af Abildgaard og Viborg „nøie at undersøge de marokkanske Faar og stræbe at faae tilforladelige Efterretninger hvorvidt den Formodning, at de spanske flinullede Faar have deres Oprindelse fra Marokko, er grundet eller ikke". (Kort Udsigt over Faareavlens Fremgang i Europa, tilligemed en Efterretning om de marokkanske Faar (1794) ved Peder Schousboe . . ., i Eric Viborgs „Samtlige Veterinair-Afhandlinger". Bd. 1, Kbh. 1820).

13 Micael Classen, 1758-1835 var indtil 1794 dansk konsul i Marokko, senere (fra 1797) Danmarks første generalkonsul, i Paris.

14 Gl. Stavemåde for Pernambuco.

15 Lamaen mangler ligesom fåret, men i modsætning til kamelen, den hjørnetandsagtige kindtand (p^1); i øvrigt ligner lamaens tandforhold kamelens.

16 Se brev 1, note 49.

17 Se D. Kgl.Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. Nye Samling, Deel 5, 1799. P. C. Abildgaard: „Kort Beretning om det Kgl. Naturalcabinet i Madrid", hvor Abildgaard giver en nøje beskrivelse af „et for nogen Tid siden i Peru opgravet Skelet af et ubekiendt colossalsk Dyr af en almindelig Elefants Størrelse".

18 John Hunter, engelsk kirurg og anatom (1728-93), grundlægger af det efter ham opkaldte museum for komparativ anatomi. Hunter forelæste ved The Veterinary College of London (oprettet 1791).

19 Plincke var en hannoveransk hestehandler, som havde fået i opdrag at købe to spanske hingste. Det blev Lanzado og Rinaldo, „hvoraf den første, om heller ikke god, dog var brugelig". (J. Jensen: Det Kongelige Frederiksborgske Stutteris Historie, 1910).

20 Jerez de la Frontera, idet Kartheuserklosteret La Denfensión de Maria lå her. Klosteret besad et af de førende spanske stutterier, som opdrættede de berømteste andalusiske heste.

21 Allerede Philip 2. havde et stutteri i Cordova, som var en filial af d. kgl. stutteri i Aranjuez. Til avlen indførte han danske hingste. I 1744 modtog Christian IV 4 hingste fra stutteriet i Cordova (Eric Viborg: Bidrag til en historisk Udsigt over Danmarks Hesteavl. 1800).

22 By i provinsen Jaén.

23 Hestene har skævt stillede forben med udaddrejet tå, hvorved benet svinges udad, idet det føres frem.

24 Frederik Anton Adam von der Maase; se brev 1, note 54.

25 Branden d. 26. februar 1794, hvor hele hovedbygningen nedbrændte.

26 Dominelli studerede ved Alfort og oprettede senere veterinærskolen i Neapel i 1798.

27 = Haardtraver: god, skarp traver.

28 Se brev 1, note 9 (Setacea).

29 Veterinærskolen i Padua grundlagdes i 1774; dens første direktør var Guiseppe Orus (1751-92), forfatter til et par italienske bøger om husdyrsygdomme.

Som det fremgår af Abildgaards to breve*, har han med særlig iver studeret fåreavlen i Spanien og Portugal. Om de praktiske resultater af hans undersøgelser skriver Eric Viborg i „Grundtrækkene af Peder Christian Abildgaards Levnet og Fortienester", 1816: „Paa hans Reise i Spanien (1793) udpegede han de Cavannas (Escurial, Paular, Estremadura, Infantado, Negretti og Montarco), af hvilke han ønskede, at der maatte forskrives Vædre og Faar. Han var en vigtig Talsmand for at lade en spansk Faarestamme komme, og ved dens Ankomst (1798) medvirkede han ivrigen for Indretningen af Bestyrelsen af Skæferi-Anlægget paa Esserum, foranledigede Faareavlens Undersøgelse i Norge, og bekiendtgiorde, hvad der til hans Tid derom var indløbet".

Et skriftligt vidnesbyrd om hans store interesse for fåreavlen har vi i den lille håndbog, som han i 1800 udgav sammen med E. Viborg: „Vejledning til en forbedret Faareavl og de spanske Faars Behandling i Danmark og Norge", en i sin tid meget yndet bog, som oversattes både til svensk og tysk.

Abildgaard var en glimrende iagttager, og han opfyldte fuldt ud, hvad han så beskedent stillede i udsigt i sit Promemorie til Den Kongl:Direction for Stutterie-Væsenet og Veterinær-Skolen før sin afrejse til Spanien: „Jeg haaber at . . . gavne ved at samle nye Kundskaber i mit Fag".

* A.s noget inkonsekvente ortografi er bibeholdt i brevene.

Jacob Traum — 70 år

Af **H. C. Bendixen**

En indsats i veterinærvidenskabelig forskning, navnlig samlet om brucellose, tuberkulose og „vesicular diseases"

> „Ved disse to Forsøg er der altsaa ført et uomtvisteligt Bevis for, at *de fundne Abortbaciller virkelig ere Kastningens Aarsag*".[1]
> *Bernhard Bang, 1896.*

Når *Jacob Traum* efter at være fyldt 70 år, og 48 år efter at han blev dyrlæge fra veterinærskolen ved Cornell Universitetet, trækker sig tilbage fra sin stilling ved den ny smukke veterinærskole i Davis, California, vil det for denne skoles mænd sikkert føles, som en af dens fædre forlader den. Sammen med *G. H. Hart* har Traum for en meget væsentlig del båret det videnskabelige arbejde, der efterhånden førte til oprettelse af denne højskole, der sammen med Kaliforniens landbohøjskole udgør et af University of Californias fakulteter. Dette vil ikke blive glemt af amerikanske veterinærer ved en lejlighed som denne. Som et tegn på både den anseelse, han nyder, og den tillid, man har til, at han endnu frem i tiden har et bidrag at yde inden for den videnskabelige forskning, er han i januar i år blevet udnævnt til videnskabelig chef for det nye *Plum Island Research Institute*, som U. S. A. er ved at bygge på Plum Island — en lille ø ved spidsen af Long Island, N. Y.

Han vil her komme til at lede det virologiske og bakteriologiske forskningsarbejde, der først og fremmest vil komme til at beskæftige sig med *mund- og klovesyge*, samt de nært beslægtede sygdomme *vesikuløs stomatitis* og *vesikuløs eksantem hos svin*.

Når man nu er skredet til oprettelsen af dette store institut, er årsagen utvivlsomt den, at U. S. A. efterhånden er det eneste land på det amerikanske kontinent, som har været fri for mund- og klovesyge i en længere årrække.

[1] Maanedsskr. Dyrlæg., *8*: 159. (1896—97).

Det er et langt livs forskningsarbejde, dels i marken, dels i laboratoriet, som har ført ham ind i denne stilling. Fra Cornell kom han i 1905 til Bureau of Animal Industry, Washington, der tjener såvel administrative formål som forskningsopgaver under unionsregeringens landbrugsministerium.

I 1914 — samme år Traum overtog en ny stilling ved California-universitetet — stod der i den officielle årsrapport fra Bureau of Animal Industry en omtale af isolation og identifikation af abortbakterier fra et svinefoster. Senere meddelte bureauets chef, *John R. Mohler*, at den pågældende medarbejder, som på denne måde havde gjort sig fortjent, var Jacob Traum. Hermed åbnedes i virkeligheden det store felt, som hedder svinebrucellosen. En sygdom, der ikke mindst i Traums eget hjemland har vist sig at spille en meget stor økonomisk og hygiejnisk rolle. Livet igennem har brucellosen udgjort en af hans hovedinteresser.

Efter af *Alice Evans* i 1918 havde godtgjort det nære slægtskab mellem den i 1887 af *David Bruce* for første gang beskrevne Malta-feber-mikrokok og den af *Bernhard Bang* i samarbejde med *Vald. Stribolt* i 1896 beskrevne abortbakterie hos kvæget, blev som bekendt slægtsnavnet *Brucella* i de følgende år indført, hvorefter de 3 til slægten hørende arter betegnes som *Brucella melitentis, Bruce; Brucella abortus, Bang* og *Brucella suis, Traum.*

Jacob Tram er nu den eneste af disse tre pionerer inden for brucellaforskningen, som er i live, og der er for os her i landet med så store traditioner på brucellosearbejdets område al god grund til at mindes ham og sende ham en hilsen nu ved denne milepæl og i dette tidsskrift, hvor Bang offentliggjorde sin meddelelse om, at abortbacillen var årsagen til smitsom kastning hos kvæget.

I 1916 beskrev Traum en tuberkuloselignende lidelse i kvægets hud forårsaget af en syrefast bakterie, der var forskellig fra tuberkelbakterien. Denne lidelse viste sig at spille en rolle rundt om i staterne derved, at de pågældende dyr reagerede positivt ved foretagne tuberkulinprøver og således medførte vanskeligheder ved den på grundlag af tuberkulinprøver nogle år senere gennemførte landsomfattende bekæmpelse af kvægtuberkulosen. Lignende *skin-lesions* har senere vist sig at spille en tilsvarende rolle i mange andre lande.

Tuberkulosens problemer har udgjort en anden af Traums hovedarbejdsfelter.

Efter et udbrud af mund- og klovesyge i 1924 udsendte U. S. A.s landbrugsministerium i 1925—26 en kommission bestående af *P. K. Olitsky*, J. Traum og *H. W. Schoening* for at studere problemer vedrørende mund- og klovesyge, idet de den meste tid arbejdede på det hygiejniske institut i Strassbourg. Af rapporten fra arbejdet her fremgår bl. a., at 1—2 pct. natriumhydroksyd-opløsning er virusdræbende på mindre end 1 minut. Dette gav stødet til, at natriumhydroksyd i

praksis hurtigt fortrængte andre anvendte desinfektionsmidler ved denne sygdom.

Fuldt fortrolig som Traum gennem indtrufne udbrud i staterne var med det praktiske bekæmpelsesarbejde ved mund- og klovesyge, måtte spørgsmålet om differentialdiagnosen vise sig som et meget vigtigt punkt.

Den *vesikuløse stomatis*, som var velkendt i U. S. A. fra tidligere tid, blev bl. a. studeret under opholdet i Europa. Lidelsen viser sig først og fremmest hos heste og giver hos kvæget langt fra så alvorlige forandringer som m-k. Smitten spredes ingenlunde med den hurtighed, som tilfældet er med m-k., og giver sjældent blæredannelse ved klove og patter. Den angivne forskel i eksantemets intensitet er imidlertid gradsforskelle. Der noteres næsten hvert år enkelte begrænsede udbrud i den varme årstid i forskellige stater.

Eksperimentelt inficeres svinet let med virus fra tilfælde af vesikuløs stomatis, og forandringerne er da hos de angrebne dyr af stor lighed med og mindst lige så svære som m-k.-forandringerne hos dette dyr. Indtil 1934 har man imidlertid ikke påvist spontanudbrud af denne sygdom hos svin. Siden er spontant angreb af svin rapporteret en enkelt gang.

Ved differentialdiagnostiske podninger vedrørende vesik. stomatitis eller m-k. anvendes: kvæg, svin, marsvin, hest og eventuelt ged og får — 2 eller flere stk. af hver af de anvendte dyrearter. Podningsmetoder m. m. skal ikke omtales her. Hvis podning medfører feber og vesikeldannelse hos kvæg, svin og marsvin, men ikke hos hest, er diagnosen m-k. klar. Hvis samtlige dyrearter derimod udvikler vesikler, er diagnosen vesikuløs stomatitis sikret.

Vesikuløst eksantem hos svin

I 1932 og atter i 1933 konstateredes der i Sydkalifornien i nogle store svinehold, der fodredes med husholdnings- og restaurationsaffald, en vesikuløs sygdom, der klinisk ikke kunne skelnes fra m-k. Traums eksperimentelle arbejde med dette virus omtales i hans rapport til den XII internationale veterinærkongres i New York, 1934, hvor det anførtes, at svin let smittedes eksperimentelt, medens marsvin, kvæg og heste var resistente.[1] Forandringerne hos de eksperimentelt inficerede svin kunne ikke skelnes fra tilsvarende forandringer hos svin, der eksperimentelt inficeredes med virus af m-k. eller vesikuløs stomatitis. Inkubationstiden er omtrent den samme som ved m-k.

Traum kaldte denne lidelse „Vesicular exanthema of swine", og den er nu almindelig anerkendt som en selvstændig infektionssygdom, hvis virus viser sig immunisatorisk helt uafhængig af A-, O- og C-typerne af m-k. og de to kendte typer af vesik. stomatitis. Interessen for denne sygdom har været stigende navnlig i U. S. A. og har på ny været omtalt i 1945 i en artikel af J. Traum og H. W. Schoening. Der er næppe nogen tvivl om, at de praktiske erfaringer vedrørende denne sygdom også har stimuleret til oprettelsen af det ny forskningsinstitut på Plum Island.

Medens sygdommen således i en lang årrække har forekommet i Kalifornien, er den nu blevet et problem for hele

[1] Ved afprøvning af virus på heste ved senere udbrud er der dog af og til set anslag hos denne dyreart, medens kvæg og marsvin altid er resistente.

unionen, idet den i 1952 har bredt sig øst for Rocky Mountains først og fremmest i sådanne svinebesætninger, der fodres med køkken-, restaurations- og slagteriaffald. Federale karantænebestemmelser gennemførtes i 31 stater, hvoraf enkelte helt ovre ved atlanterhavskysten. Selv om sygdommen kun viser høj dødelighed hos smågrise, forvolder den dog herudover meget betydelige tab i de angrebne besætninger. Der er derfor strenge karantæne- og nedslagtningsbestemmelser til hindring af sygdommens spredning.

De anførte virussygdomme udgør et tredie centralt område for Traums forskningsarbejde, og hans ansættelse vil tilføre det nye institut omfattende førstehånds erfaring. Det synes for den, der kommer udefra, som om Jac. Traum kun har venner fra øst til vest. Hans venlige humørfyldte væsen giver vel forklaringen herpå i forbindelse med respekt for hans fremragende arbejdsindsats.

Traum har flere gange besøgt Danmark. Første gang i 1925—26 og senere i 1949, hvor han sammen med *C. U. Duckworth* afgav rapport til den kaliforniske stat om mund- og klovesyge og andre dyresygdomme i europæiske lande. Man får ved møde med ham et levende indtryk af den glæde, det har været for ham at besøge Bernhard Bangs fædreland. Der er for danske veterinærer grund til ved denne lejlighed at mindes både mennesket og videnskabsmanden Jacob Traum og samtidig ønske ham held og lykke til den nye og krævende gerning, han nu er i fuld gang med at forberede, og hvoraf ikke alene hans eget land, men også andre vil kunne komme til at nyde godt.